բարք ու վարքի մէջ միշտ եղել է զանազանութիւն, բայց նրանց մէջ երբէք չէ եղել այնպիսի անմիաբանութիւն, հակակրութիւն և թշնամութիւն, որոնք այժմ զարգանում են, մանաւանդ այն ժամանակից, երբ իշխան Բիսմարկ ձեռնամուխ եղաւ իր տնտեսական նոր քաղաքականութեանը։ Բանը նրանումն է, որ այդ քաղաքականութեան մի քանի ձեռնարկութիւնները շահաւէտ են հիւսիսային գերմանացիների մի քանի դասերի համար և մի և նոյն ժամանակ չափազանց ծանրանում են հարաւային Գերմանիայի ազգաբնակութեան վրա։ Այդ ձեռնարկութիւններից մէկը հացի հարկն է և Աւստրօ-Ունգարիայից ձիաներ և տաւար բերելու արգելելը։ Կլիմայի և հողի պայմանների պատճառով հիւսիսային անասունները, մանաւանդ աշխատողները, պիտանի չեն հարաւային պետութիւնների համար, որոնց բնակիչները սովորած են իրանց անասունները Շվէյցարիայի մէջ գնել, որ շատ թանգ է նստում, կամ աւստրիական անասունները Շվէյցարիայից անցկացնել, որ աւելի էլ շատ ծախս է պահանջում։ Նորերումս Վիւրտեմբերգի գիւղատնտեսները, որոնցից շատերը Աւստրիային սահմանակից կալուածներ ունեն, դիմեցին իրանց կառավարութեանը, խնդրելով թոյլ տալ նրանց, որ գոնեա իրանց կալուածներից անասուններ բերեն։ Կառավարութիւնը կայսերական օրէնքի հիման վրա մերժեց նրանց խնդիրքը և աւելացրեց հետևեալ նախադասութիւնը. „Վիւրտեմբերգի հպատակներից նրանք, որոնք կամենում են իրանց աւստրիական կալուածներից տաւար բերել, պարտաւոր են անցկացնել անասուններին Շվէյցարիայից։“ Հասկանալի է, որ այդպիսի պատասխանը ակներև է դարձնում Վիւրտեմբերգի կառավարութեան անզօրութիւնը, կայսերական կառավարութեան անտարբերութիւնը և մի և նոյն ժամանակ վատ տպաւորութիւն է գործում հպատակների վրա։ Մի թագաւոր կամենում է մի բան անել, բայց չէ կարող, միւսը կարող է, բայց չէ անում։ Դրանից յետոյ ինչպէս կը մնայ միապետական զգացմունք։ Նոյն տրպաւորութիւնը գործումն գարեջրի, օղիի և գինու շատացրած և դեռ էլի շատացնելի հարկերը. այդ բոլոր հարկերը ծանրանում են հարաւային ազգաբնակութեան վրա, մինչդեռ օղիի հարկը, որ իշխան Բիսմարկին ցանկալի չէ, ընդհակառակը կը ծանրանար հիւսիսային ազգաբնակութեան վրա։ Այդ բոլորը գրպանին է վերաբերում, իսկ գրպանի շահերի առաջ, ինչպէս յայտնի է, զգացմունքները ոչինչ նշանակութիւն չունեն։ Ես չեմ էլ խօսի Ֆրանկֆուրտ, Համբուրգ և Բրեմեն ազատ քաղաքների մասին, որոնցից առաջին երկուսը արդէն զրկվել են և վերջինն էլ շուտով կը զրկվի դարևոր ազատութիւններից, որոնք խլված են մասամբ բացարձակ և մասամբ վատ քօղարկված բռնութիւններով։ Հասկանալի է, որ այդ ազատ քաղաքների ազգաբնակութիւնը երբէք չէ կարող միապետական զգացմունքներ ունենալ։

Բայց գուցէ հարաւային Գերմանիայի մէջ ոչնչացող այդ զգացմունքը արմատանում է հիւսիսային Գերմանիայի մէջ, այսինքն Պրուսիայի մէջ։ Բայց այդպիսի եւրեղթ էլ չէ նկատվում։ Սկզբունքները հէնց նրանով են նշանաւոր, որ նրանց անպատիժ ոտնակոխ անել չէ կարելի։ Ով որ կամենում է յայտնի սկզբունքը մաքուր և անձեռնամուխ պահել իր տան մէջ, նա նոյնը պէտք է յարգէ և դրացիների մօտ։ Պրուսիան չափազանց մեծ եռանդով գահընկէց էր անում իր թոյլ հակառակորդներին և անուշադիր էր թողնում իր նոյնչափ թոյլ դաշնակիցներին, որպէս զի այդ բոլորը չազդէր պրուսական ազգաբնակութեան վրա։ Պէտք է միայն լսել, թէ ինչպէս բուն պրուսացիները դատում են գերմանական թագաւորների և այն բանի մասին, որ իշխան Բիսմարկ նրանց չէ այցելում, այլ ընդունում է իր մօտ։ Արժէ տեսնել, թէ այստեղի փողոցային աղաները ինչպիսի աղմուկով փաղում են թագաւորող իշխանների կառքերի հետևից, երբ նրանք որ և է հանդիսի պատճառով հաւաքվում են Բերլինի մէջ, ինչպէս ծռմրում են այդ աղաները իրանց դէմքերը, իսկ իշխանները գլուխ են տալիս, իբր թէ ոչինչ չեն նկատում։ Բաւական է այս բոլորը տեսնել համոզվելու համար, որ այստեղ էլ միապետական սկզբունքը բացակայ է։ Դեռ ևս կայ յարգանք դէպի թագաւորող տունը, դէպի նրա այժմեան ներկայացուցիչը և դէպի ժառանգը, բայց յարգանք և հաւատ դէպի սկզբունքը բոլորովին չը կայ։ Դրա վերաբերութեամբ կարելի է հաստատ ասել, որ Պրուսիան իր նուաճողական և բռնի կենտրօնական քաղաքականութեամբ ինքը աւելի շատ վնասեց միապետական սկզբունքին, քան թէ ամբողջ աշխարհի սոցիալիստները միասին վերցրած։ Իսկ պրուսական առաջնակարգ քաղաքագէտներից աւելի շատ նպաստեց այդ գործին իշխան Բիսմարկ, որ ամբողջ պետութեան և աշխարհի առաջ իր կամքը թէ օրէնքից և թէ միապետական սկզբունքից բարձր է դասում։

ԹԻՖԼԻՍ

„Մասիս“ լրագրում կարդում ենք հետևեալը։

Վանէն մայիս 21 թւով „Levant Herald“ լրագրին ուղղեալ նամակ մը կը հաստատէ մեր Վանայ թղթակցայ երկու շաբաթ առաջ տուած այն լուրը թէ տեղական կառավարութիւնը կասկածով կը նայի Ռուսիա գնացող կամ Ռուսիայէն եկող հայոց վրա։ Պօղոս վարդապետին Էջմիածին երթալը Վանայ կուսակալութենէն արգիլուեր է։ Կ. Պոլսէն եկած հրամանով վրա, զգուշական ուրիշ խիստ միջոցներ ի գործ կը դրուին Վասպուրականի հայոց նկատմամբ։

Նոյն լրագրում կարդում ենք և հետևեալ տողերը։

Մամխորանցի քիւրդք, որք անցեալ տարի Նորտուզի գաւառին մէջ հայոց Գոլան գիւղը կողոպտել ուզած, բայց հայ գիւղացւոց կողմէ խիստ ընդդիմութիւն մը տեսած էին, այս անգամ մեծ թւով մի նոր յարձակում ընելու կը պատրաստվին եղեր, իրենց առջի պարտութեան վրէժը լուծելու համար։ Թղթակիցը կըսէ թէ շատ դէշ պիտի լինի այդ գիւղացւոց վիճակն, եթէ քիւրդք այս անգամ յաջողին։ Այս օրինակ արտասովոր պարագայից մէջ հայ գիւղացիք լաւ կընեն եթէ միաբանութեամբ դէմ դնեն այդ անօրէն աւազակներուն, որք ոչ տէրութեան օրէնքը կը յարգեն, ոչ ալ ժողովրդեան կեանքը, պատիւը և լինչքը, մանաւանդ երբ ոստիկանական և զինուորական զօրութիւն չը գտնուի նոյն ժամին պաշտպանելու զիրենք։

ԲՕԼԳԱՐԻԱ

Բօլգարական ազգային մեծ ժողովի քուէարկութենից յետոյ իշխան Ալէքսանդր հրատարակեց հետևեալ շրջաբերականը։

„Իմ սիրելի ժողովուրդ, քանի որ բօլգարական ժողովուրդը հանդիսաւոր կերպով վճռեց այն խնդիրը, որ ես նրան առաջարկեցի, ես պարտաւոր եմ իմ թանգագին հայրենակիցներին և հաւատարիմ հպատակներին շնորհակալութիւն յայտնել նրանց ցոյց տուած հաւատարմութեան համար։ Իմ վերջին ճանապարհորդութեան ժամանակ ժողովրդի ցոյց տուած հաւատարմութեան զգացմունքները, որոնք հաստատվեցան բօլգարական ազգային ժողովի քուէարկութեամբ, առիթ տուին ինձ չը փոխել իմ դիտաւորութիւնը և առաջնորդել բօլգարական ժողովրդին, որպէս զի նրան հասցնեմ ցանկալի նպատակին։ Այսօր նոր դարեգլուխ սկսելով, ես աւելի լաւ եմ համարում մոռացութեան տալ անցեալը նրա վատ յիշատակներով և յայտնել հասարակութեանը այն գաղափարները և սկզբունքները, որոնց կը հետևի իմ կառավարութիւնը։ Մեր երկրի մէջ այնպիսի մարդիկ կան, որոնք աշխատում են ժողովրդի մէջ կասկած սերմանել, լուր տարածելով, իբր թէ ես դիտաւորութիւն ունեմ խլել բօլգարացիների ազատութիւնը և իրաւունքները։ Հանդիսաւոր կերպով յայտնում եմ ձեզ, որ ես այլ նպատակներ չունեմ, բացի այն, որ ապահովեմ ձեր ազատութիւնը և իրաւունքները։ Այն իրաւունքները, որոնց այսօր ինձ տուին բօլգարացիները, ես այն նպատակով պահանջեցի որպէս զի հեռացնեմ երկրի հաստատ կազմակերպութեանը խանգարող արգելքները, որպէս զի վերջ դնեմ անկարգութիւններին, կամայականութեանը և բռնութիւններին և վերականգնեմ ընդհանուր ազատութեան օրինաւոր պաշտպանութիւնը։ Սրանք են իմ կառավարութեան սկզբունքները և նպատակները։ Հասարակական կարգապահութիւնը կը հիմնվի ժողովրդական այն իրաւունքների վրա, որոնք բացատրված են սահմանադրութեան մէջ։ Ես իմ պարտականութիւնը կը համարեմ իրաւաքանչիւր տարի հրաւիրել ժողովրդի ներկայացուցիչներին երկրի կը և մուտքի և հարկերի բիւջէները քննելու համար։ Երկաթուղիների գնելու հարցի մէջ, որ միջազգային բնաւորութիւն ունի, ժողովուրդը վճռողական ձայն կունենայ։ Փորձը մեզ ցոյց տուեց, թէ ինչպիսի բարեւաւութիւններ և վերանորոգութիւններ պէտք է մտցնվին մեր պետական կազմակերպութեան մէջ։ Իմ կառավարութեան գլխաւոր յատկութիւնը եռանդը կը լինի, իսկ նրա գլխաւոր պարտականութիւնը՝ երկրի կազմակերպութիւնը իմ յայտնած սկզբունքների համեմատ։ Կառավարութեան գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձրած կը լինի այն ցաւերի վրա, որոնցից վնասված է Բօլգարիան և սրանց վրա տարաբաղդաբար մինչև այժմ ոչինչ ուշադրութիւն չէ դարձրած։ Այդ պատճառով կառավարութիւնը ամենից առաջ կը գործադրի այն վերանորոգութիւնները, որոնք անհրաժեշտ են բօլգարական ժողովրդի բարօրութեան համար։ Պետական ծառայութիւնը կը հիմնվի պաշտօնեաների բարեխիղճ ընտրութեան վրա։ Ես բոլոր ջանքներով կաշխատեմ զարգացնել ազգասիրութիւնը, ուշադրութիւն չը դարձնելով կուսակցութիւնների վրա, որոնք երկու տարի շարունակ երկրին վնաս էին հասցնում։ Դիմում եմ այն բոլոր մարդկերանց, որոնց համար հայրենիքը և նրա ապագան թանգ է։ Հրաւիրում եմ ամենքին հաւաքվել իմ շուրջը, որպէս զի լուծենք այն խնդիրը, որ մեզանից պահանջում է ժամանակը։ Հարցը Բօլգարիայի առաջադիմութեանը, բաղդաւորութեանը, փառքին և հզօրութեանն է վերաբերում։ Բօլգարացի ազգասէրների օգնութիւնից է կախված, որ մենք շուտ հասնենք մեր նպատակին։ Մենք պէտք է արժանի հանդիսանանք այն սիրոյն, որ միշտ ունեցել են դէպի իրանց ապատած եղբայրները ռուսաց Կայսրը և ռուսաց ժողովուրդը, պէտք է արժանի հանդիսանանք այն ահագին զոհերին, որ բերեց Ռուսաստանը և այն համակրութեանը, որ ցոյց է տալիս մեզ Եւրօպան։ Ես շատ լաւ հասկանում եմ ինձ վրա դրած պատասխանատուութիւնը, բայց ես հաւատացած եմ, որ Աստուծու և Բօլգարական ժողովրդի օգնութեամբ ես լաւ կը կատարեմ իմ պարտականութիւնը։“

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

—ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼ. Ա. Ա. Ինչ մեծ նշանակութիւն էք տալիս այն լուրին թէ պատգամաւորներից միայն մինը ներկայացաւ Վեհափառին։ Արդէն հերքվեցաւ այդ լուրը, համոզվեցանք որ ոչ մինը չը կարողացաւ ներկայանալ, ոչ բժիշկը, ոչ էլ հասարակ մահկանացուները։ Ի՞նչի այդքան վրդովմունք այդ լուրի պատճառով։ Կարծես թէ լրատուն մարդ է ըսպանել, կամ մի այլ յանցանք է գործել ասելով որ միայն բժիշկն է ընդունվել։ Եւ որքան գեղեցիկ էր բժշկի պատասխանը։ Երևի Ալէքսանդրապօլում նիւթ չը կայ գրելու համար։

—ԻԳԴԻՐ. Զ. Յուլիսի 5-ի երևելի ներկայացման մասին երեք անգամ նամակ ենք ստացել։ Բայց տպել ենք միայն մի լուր։ Այդ էլ շատ է «Արշակ II-ի» համար։

—ՊՕԼՏԱՎԱ. Մեր միակ բաժանորդին։ Լրագիրը ձեզ ճշդութեամբ ուղարկվում է, գրքերի փողն էլ յանձնեցինք ում հարկն է, բայց եթէ ճշտութեամբ չէք ստանում լրագիրը, կամ գրքերը ձեզ չեն հասել—մենք ինչ անենք։ Իսկ թէ դուք մեզ սպառնում էք որ կը գանգատվեք մեր մասին—որքան յիշում ենք, Թիֆլիսի նահանգապետին,—այդ ձեր կամքն է։

—ՄԱՆԳԼԻՍ. Ց. Լ. Շատ հեշտ է 25 կոպէկ ուղարկել «Экономическое положеніе» բրօշիւրի համար. հարկաւոր է վեր առնել փոստի մարկաներ 25 կոպէկի, դնել մի կոտոր թղթի մէջ, թուղթը դնել ծրարի մէջ, ծրարի վրա կպցնել դարձեալ մի 7 կոպէկանոց մարկա, հասցէն գրել Тифлисъ, редакція «Мшакъ» և ուղարկել։ Ուրիշ ոչինչ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՕՆԴՕՆ, 13 յունիսի։ Լրագիրները հաղորդում են, որ Լիվերպուլի պօլիցիան բռնել է Նիւ-Իօրկից երկու շոգենաւերով բերած տասերկու դժոխային մեքենաներ դինամիտով լցրած և վեց ժամի լարումն ունեցող մեքենայով։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 յուլիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 95 ր. 75 կ., երկրորդ 94 ր. 50 կ., երրորդ 94 ր. 75 կ., չորրորդ 94 ր. 37 կ., ներքին առաջին 5% փոխառութեան տոմսակը արժէ 222 ր. 75 կ., երկրորդ 222 ր., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր. 75 կ., երկրորդ 91 ր. 75 կ., երրորդ 91 ր. 75 կ., ոսկի 7 ր. 82 կ.։ Ռուսաց 1 բուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,19 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 215 մարկ 75 պֆ., Փարիզի վրա արժէ 275 ֆրանկ 50 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ